

37145

gaber

Sv. Ahacij

s tovariši mučenci, kranjske
dežele pomočnik.

V prid družbi sv. Cirila in Metoda

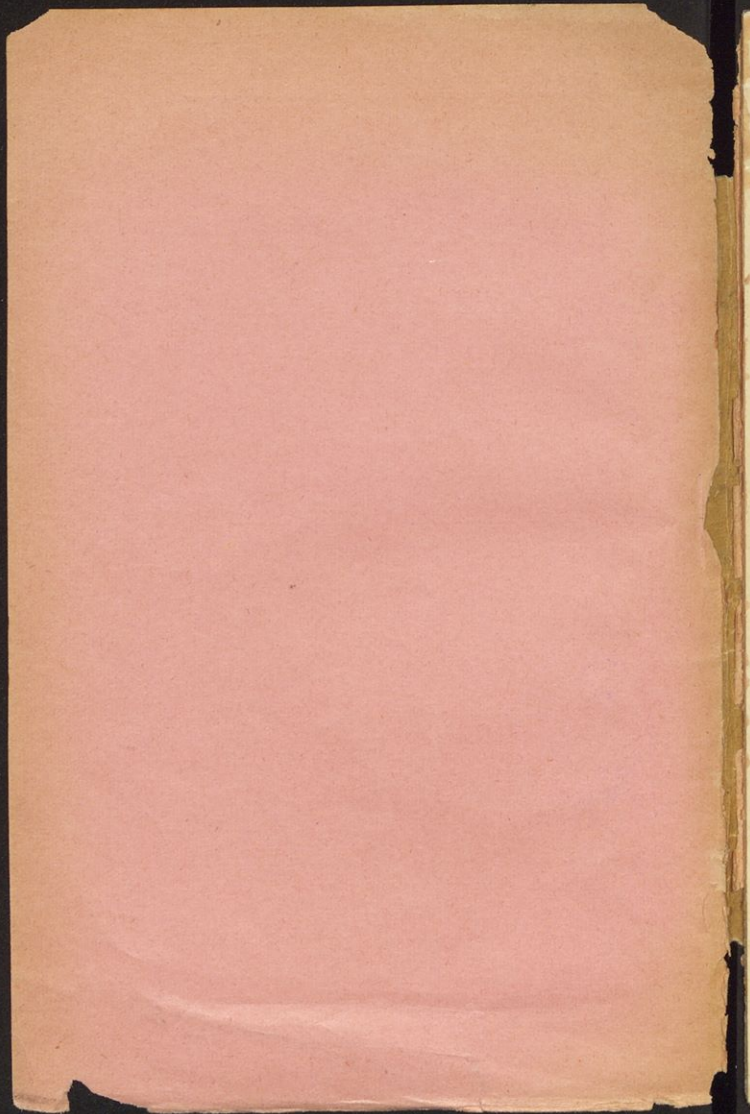
spisal

Ivan Vrhovnik.

V Ljubljani 1903.

Založila družba sv. Cirila in Metoda.

Natisnil Dragotin Hribar.

Sv. Ahacij

s tovariši mučenci, kranjske
dežele pomočnik.

V prid družbi sv. Cirila in Metoda
spisal

Ivan Vrhovnik.

(Ponatis iz „Danice“ 1. 1903.)

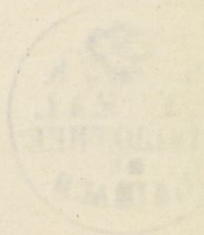

V Ljubljani 1903.

Založila družba sv. Cirila in Metoda.

Natisnil Dragotin Hribar.

030034610

Vsebina:

	Stran
V god sv. Ahacija in tovarišev. S. Gregorčič	1
I. Kratek mukopis sv. Ahacija in tovarišev	3
II. Zmagalci	4
III. Na sodbi	6
IV. Nova četa	9
V. Poslednje muke	10
VI. Češčenje sv. Ahacija na zapadu	12
VII. Sv. Ahacij na Šmarni gori	14
VIII. Sv. Ahacij, idrijskega mesta pomočnik	16
IX. Sv. Ahacij, kranjske dežele pomočnik	19
X. Sv. Ahacija god — nekdam zapovedan praznik . . .	21
XI. Abraham a Santa Clara o sv. Ahaciju	24
XII. Cerkve in oltarji na Kranjskem, posvečeni sv. Ahaciju	27
XIII. Sv. Ahacij, pomočnik zoper točo	31
XIV. Sv. Ahacij pomočnik posameznikom	32
XV. Molitve na čast sv. Ahaciju in njegovim tovarišem .	33

V god sv. Ahacija in tovarišev.

Dan najdaljši v solnčnem leti
Ahcu vodji v slavo sveti
In desettisočim v čast.
Ermolaj to četo krstil,
Med častilce Božje vvrstil,
Cerkvi pomnožil je rast.

Adrijan pa krščenikom
Žrtve vkaže v čast malikom;
Pa njegov je vkaz prezrt . . .
A zato ta verna četa
Z vodjo vred na križ razpeta
Mora v grenko, mučno smrt.

Kristovo na njih mučenje
Se ponavlja in trpljenje
In trpljenja slednji znak.
Ararât, gorà Armencev,
S smrtjo toliko mučencev
Posvečena v vek je vsak.

Aleksandrijo zdaj diči
 Hrib ta s svetimi mrliči
 Tja poslavši njih „moči“.
 Krista prosijo ti v slavi,
 Naj bridkosti vseh izbavi
 Slednjega, ki jih častí.

Vslišani se veselijo:
 Saj On, kateri nje častijo,
 Reši škod in škodnikov.
 Po priprošnji Tí njihovi
 Jezus, kralj, i nas pozovi
 V družbo Tebi vgodnikov.

Stara sekvencija, prevel S. Gregorčič.

I. Kratek mukopis sv. Ahacija in tovarišev.

Za cesarja Adrijana je živel Ahacij, ondaj še malikovalec. Bil je veščak v vojaških vedah. Dasi na čelu desetisoč vojakom, bil je nesrečen v vojni. Zastonj je prosil pomoči malike. Nato ga je opomnil angelj, naj se oklene vere krščanske. Ko se je bil pokristijanil, premagal je takoj sovražnika. Adrijan je izvedel, da je Ahacij s svojimi vojaki vred ostavil bogo^{ve} in se vdal krščanski veri. Razsrjen je ukazal, naj ga ostro kaznujejo. Prijeli so vojaka Kristovega, vrgli ga v najgnusnejšo ječo in ga z izbranimi mučili silili na vso moč, da bi se vrnil častit malike. Toda kruta mučitev je bila brez uspeha. Zastonj se je nadejal trinog in sovražniki; zakaj plemeniti vojaki se niso bojevali več za svet, nego za nebesa kakor

verniki Kristovi. Zelo vztrajno so šli v smrt. Posnemalce Jezusa Krista so križali, njihovim glavam vtisnili trnjeve krone in z žreblji prebodli strani. Tako mučeni so klicali Boga živečega v nebesih: „Oče nebu in zemlji, ki si nas otel iz najhujše teme in nas ozaril z lučjo božje vere, primi duše naše, ki ti jih proseči darujemo v Kristu!“

Takole bero vsako leto dne 22. rožnika duhovniki ljubljanske škofije v jutranjicah o sv. Ahaciju. Obširnejši životopis njegov nam podajajo „Dejanja svetnikov“ („Acta Sanctorum“, tako zvani Bolandisti v zvezku 25. V.) Spisal ga je knjižničar Atanazij (ali Anastazij) v poročilu o muki desettisoč mučencev. Iz tega, mnogokod hibavega spisa, sem povzel nastopne črtice o bojih in mukah sv. Ahacija in njegovih tovarišev.

II. Zmagalci.

Rimljanom so se uprli Gadarenci in Evfračani. Na nje je šla rimska vojska, ki je imela s seboj kipa Apolona in Jupitra. Na ta dva malika so se zanašali rimski vojaki, da jim dodelita zmago. A sovražnik je bil premočan, morali so bežati. Tedaj sta polkovnik Ahacij in vodja Elijad izpodbadala vojake: „Možje bratje, kaj se vam zdi bolje, ali pobegniti ali stati kakor srčni vojaki?“

Pristopite torej in darujmo bogovom našim, da nam pomorejo premagati sovražnike.“ Darovali so malikom, a zastonj. Vojaki so se spuščali čezdalje bolj v beg.

Tedaj se je prikazal beguncem mladenič — angelj, ki je dejal Ahaciju: „Čemu ste se preplašili, saj ste žrtvovali bogovom; čemu ste zbežali in se dali ljudem v zasmeh? Možje, čujte me in kar vam povem, takoj storite! Poizkusite poklicati na pomoč Boga, ki je razpel neba obok in utrdil zemljo na njenem temelju, Boga, čegar angelj je pomoril 185.000 vojakov asirskega kralja Senaheriba in ga pognal v beg. A verovati morate, da je Jezus Krist Sin božji, neumrljivi kralj; on se bo bojeval za vas in vas otel.“

„Poizkusimo in storimo, kakor nam je rekel ta mladenič,“ vzklikne Ahacij pri tej priči.

Oduševljeno so zavpili vsi hkrati: „Verujemo v te, Gospod, in obetamo, da storimo, kar nam je v tvojem imenu razodel tvoj poslanec.“

Vera v Gospoda je pomagala vojakom. Napadli so sovražno vojsko in jo potolkli popolnoma. Mnogi sovražniki so potonili v bližnjem jezeru, drugi so se strmoglavili v prepade.

III. Na sodbi.

Krščanski zmagalci so odšli potem v samoto na goro Ararat. Tamkaj so jih poučevali angelji in jim naznanili mučeništvo, ki jih čaka. Starodavna pesem nam poroča, da je krstil izpreobrnjence višji pastir Er molaj. Rimski oblastniki so poslali za njimi ogleduhe, ki so jih slišali prepevajoče na čast krščanskemu Bogu; pa so jih ovadili. Zbrala se je nova poganska vojska, ki je šla lovit vojakov Kristovih. Ko se jim je bila približala, opomnil je Ahacij tovariše: „Vstanite, bratje, molimo! Satan navaljuje na nas s svojo vojsko.“ Junaki so poklekneli in prosili pomoči z nebes. Molitev jih je pokrepčala in so se veselili v Gospodu.

Nato so jih gnali na sodbo. Sodilo jih je sedem sodnikov (poročilo v „Dejanju svetnikov“ jih imenuje: kralje).

„Kaj ste namerjali, vrli vojaki?“ vpraša jih višji sodnik. „Povejte mi, kdo vas je pregovarjal, da bi ostavili bogove in verovali v Križanega? Mar ne veste, da imamo oblast usmrtiti vas danes?“

„Prav si govoril, da vam je dana oblast deliti smrt in življenje. Toda če hočete izvedeti, kako smo vzverovali v Krista, odkrijemo vam vso resnico“, odgovoril je Ahacij in vse povedal, kar se je bilo zgodilo.

„Kaj kvasiš, naših bogov sovražnik?“
prekine ga sodni načelnik. „Mi, ki se šte-
jemo za gospodovalce nebu in zemlji, bi
bili malone oglušeli ob tvojem besedičenju.“

„Vi sodniki ste podobni sedmim lisicam
gospodujočim kokošim. Vseh zvijač ste
polni in nič drugega vam ni mari, nego
kako bi zadavili koga. Tisti, ki oblastuje
nebu in zemlji, je Gospod vsem stvarem,
kralj vekom in sodnik živim in mrtvim.“
Te besede Ahacijeve so razkačile sodnike.

„Čemu se vzburjate, sodniki, zaradi
resnice, ki ste jo slišali?“ povzel je nato
Elijad.

„Na vse bogove prisezam“, zarohni
višji sodnik, „da se ne otmete iz mojih
rok. Ker vse verjamete Kristu, ni dvoma,
da tudi pretrpite kazni njegove.“

„Blagor nam“, odgovori njih eden,
vodja Faretrij, „blagor nam, ako bomo do-
stojni takih muk, saj zavžijemo srečo, da
se vdeležimo trpljenja Kristovega!“

Bila pa je tamkaj zbrana velika mno-
žica in vsi so zavpili kakor z enim glasom:
„Naj poginejo ti s svojimi čarodelstvi!“

„Ahacij, ali nisi slišal množice? Pojdite
in darujte bogovom, da ne bo kričal narod
zoper vas!“ ogovori sodnikov eden pol-
kovnika.

„Ne vznemirja nas krik te druhali“, odgovori Ahacij. „Pa čujte, kakšno prikazen sem videl. Prikazalo se mi je na tisoče orlov letečih po zraku, na zemlji pa je bila množica perutnine, ki je hotela uiti zagledavši orle. Ali nikamor se niso mogle skriti tiste kokoši, orli so jih raztrgali.“

„Nele lisicam, celo kokošim nas primerja sedaj! Kakšen zlobnež!“ vzkliknejo sodniki. Njihov načelnik ukaže razjarjen kamenjati junake; toda kamenje jih ni poškodovalo.

„Kaj vam pomaga ta bedastoča? Žrtvujte bogovom in rešite se muk!“ de zopet višji sodnik.

Plemeniti zastavonosec Mina in polkovnik Ahacij ga stoje zavrmeta kličoča: „Sovražnik božji in protivnik slehrni resnici, ni ti zadosti, da nas sodiš s tovariši, napodil si na nas vojake hote nas ostrašiti in odvesti s poti Kristove. Vedi, da ostanemo vsekdar zvesti veri, ki smo jo prejeli.“

Zastonj je bil zopetni poziv sodnikov, da naj žrtvujejo malikom. Po robu se jim je postavil to pot eden izmed svetniških prvakov Spevsip. Nato so jih bičali.

Ko so padali težki udarci, vzkliknil je Drahorij, sorodnik Ahacijev in Elijadov: „Molite, sveti možje, zakaj grozne so muke, ki jih trpimo!“

„Vztrajajte, bratje, in osvedočite svojo vero! Kdor namreč vztraja do konca, ta se zveliča“, bodri Ahacij sotrpine. Potem moli: „Gospod Bog, veliki in večni, sodnik živim in mrtvim, ki ne zametuješ njih, ki upajo v čudovito ime tvoje, ti si zdrobil satanu na križu moč, usliši nas grešnike in otmi nas iz rok krivičnikov, saj smo tvoje stvari, delo tvojih rok. Dodeli nam nerazrušno vztrajnost! Hiti nas, milosrčnik, vzeti k sebi, saj si ti Bog naš, blažen na vekov veke!“

Tedaj se je stresnila zemlja in hipoma so otrpnile roke bičalcem.

IV. Nova četa.

Tisoč vojakom, ki so bili poleg drugih prišli na krščanske junake, bil je načelnik neki Teodor. Pogan je bil, kakor njegovi tovariši. Ko pa je videl čudo, ki se je bilo pravkar zgodilo, vzkliknil je prestrašen: „Kralj nebu in zemlji, ki si se usmilil desetih tisočev, izvoli tudi nas grešnike prišteti svojim mučencem, saj si zgolj usmiljenje in brez zavisti.“ Izgovorivši se je pridružil s svojim krdelom svetnikom. Vseh je bilo sedaj desettisoč.

Kakor strela z jasnega je razburil sodnike ta nepričakovani prestop.

„Nu, kaj si sedaj na dobičku, Teodore, ko si nas ostavil?“ jel je njih eden pikati Teodorja.

„Mnogo dobrega sem si pridobil spoznavši pravega Boga“, zavrnil ga je vrli načelnik.

V. Poslednje muke.

Sodniki so zopet izkušali sojence izvabiti nazaj v pogansko vero; ali tudi ta poizkus se jim ni posrečil in zato je prišla nova muka.

Tla so posuli z ostrimi žreblji in božji vojaki so morali hoditi bosi po njih. A prišli so angelji in hipoma zbrali žreblje na kupčke. Svetniki so Boga hvale korakali zdravih nog mimo njih.

„O Kristu križanem, ki ga štejejo ti za Boga, sem čul, da je nosil na glavi trnjevo krono in da so mu prebodli stran s kopjem; zato ukazujemo, da naj ti brezbožniki trpe isto kazen,“ zagrmelo je s sodnega prestola in tako so spletli rablji krone in ovenčali ž njimi glave svetnikom. S priostrenimi palicami so jih zbadali v bok. Potem so jih dvakrat gnali po mestu, grede jih bičali in obsipali s psovkami. Svetniki so krotko trpeli krivico in poveličevali Boga: „Slava ti, Kriste, ker si nas negodnike udostojil svojega trpljenja.“

Vrnivše se je sramotila druhal kričaje: „Zdravi, kralji židovski! Kaj vam je po-

magal Krist? Vas li more rešiti muk in varovati v sili?“

Mučenci so očitali sodnikom in množici zaslepljenost. Potem pa je Teodorjeva četa vzela kri, ki jim je curela iz ran, in si oblivala ž njo glave prose: „Gospod Bog, ta kri naj nadomesti krstno tajnost v odpuščenje grehov.“ In začuli so glas: „Kakor ste prosili, predragi prijatelji, tako vam bodi!“ Sodniki in druhal so tudi slišali glas, a so rekli, da je zagrmelo in da je bil potres.

Kako uro je mirovala potem poganska srditost. Nato je došel mučenikom poslednji poziv, da naj se poklonijo malikom. Z dovoljenjem Ahacijevim se je oglasil mladenič Karterij in sijajno dokazal ničnost malikov. Seveda je govoril zastonj trdovratnikom, ki so ob njegovih besedah skrajno razsrjeni storili sodbo, naj se križajo krščanski vojaki.

Veseli so nastopili obsojenci pot na morišče na goro Ararat. Na križu razpet je molil Ahacij glasno vero. Hud potres je nastal ob šesti uri. Zemlja in skale so pokale. Umirajoči junaki so molili za tiste, ki se bodo priporočali njihovi priprošnji, in zaslišali so glas iz nebes, da je uslišana njihova želja. Krog devete ure so vzletele njihove duše v nebeška bivališča, njihova telesa pa je obsijala čudovita svetloba.

VI. Češčenje sv. Ahacija na zapadu.

Sv. Ahacija in njegove tovariše so nekdam imeli zelo v čislih zapadni krščanski narodi; na vzhodu: v Grkih in Armencih pa je bil neznan. Slava sv. Ahacija je prodirala v Evropi od pokrajine do pokrajine; častili so ga celo na Danskem in Švedskem, kjer se sedaj šopiri luteranstvo. Najbolj goreči častilci sv. Ahacija in njegove mučeniške čete so bili Španjolci, ki so trdili, da je bila večina onih desettisoč araratskih mučencev doma na Španskem.

Sv. Ahaciju in njegovim tovarišem so se priporočali tudi zapadni Slovani, poleg Slovencev Čehi in Poljaki.

Najčvrsteje je ukoreninjeno češčenje kakega svetnika tam, kjer se hranijo njegovi zemeljski ostanki. Tu naj pripomnim, da ima naša stara cerkvena slovenščina prekrasno besedo za ostanke svetnikov, pravi jim: moči, pač zato, ker je Bog na njih pogostoma skazoval svojo moč ozdravljaje bolnike in so torej nekako deležni božje moči.

Kje se nahajajo ostanki ali moči sv. Ahacija in njegovih sotrpinov? Najbrže je bila sirska Aleksandrija prva deležna časti, da je sprejela va-se ostanke svetih mučeniških trupel. Sedaj so njihove moči razkropljene široma. Hranijo jih v Lizboni,

v Avinjonu, v Boloniji, v cerkvi sv. Ludovika v Rimu, v Koloniji ob Renu, v stolni cerkvi sv. Štefana na Dunaju in drugod. V cerkvi sv. Vida na Gradčanih v Pragi je vdeta v poseben relikvijarij ena glava in nekaj drobcev kosti, ki jih pripisujejo desettisoč mučencem. Na slavnem češkem gradu Karlovem Tynu je tudi hranjenih nekaj koščic in del čeljusti istih svetnikov.

Odkod se je razširilo češčenje sv. Ahacija v naše pokrajine? Morda s Španskega, kamor so romali Slovenci k sv. Jakobu v Kompostelo, ali iz Kolonije, kjer je bila nekdanj našim prednikom jako priljubljena božja pot.

Poleg našega Ahacija, ki se vsekdar imenuje v zvezi z desettisočimi tovariši, časti sveta cerkev še dva druga svetnika Ahacija. Dne 30. sušca slavi spomin škofa sv. Ahacija, ki je živel za cesarja Decija v Antijohiji. Cesarjev namestnik Marcijan ga je pozval na sodbo, kjer je srčno zagovarjal sv. vero. Nato ga je dal vreči v ječo, sodno obravnavo pa je poslal v pregled in potrjenje cesarju, ki je vrlega škofa pomilostil. Dne 8. velikega travna pa je god sv. Akacija¹ ali Agacija, vojaka, ki je bil mučen v Carigradu.

¹ Oblika Akacij se nahaja večkrat namestu: Ahacija.

VII. Sv. Ahacij na Šmarni gori.

Našim pradedom se je omilil sv. Ahacij izza treh dogodkov, ki so se vsi vršili o njegovem godu dne 22. rožnika.

Blizu bele Ljubljane ob šumeči Savi je prijazna božja pot na Šmarni gori. Starodavna je. Več nego šeststo let že zahajajo tja gori kristijani „hvalit Mater v nébo vzeto.“ A nekdam so se zatekali Ljubljančani in kmetje okoličani še iz nekega drugega vzroka na Šmarno goro. Bili so časi krutih turških bojev, ko si prednamci niso bili nikdar v svesti, da ne prihrumi vsak čas Turčin in jim ne pograbi blaga in življenja. Ko so grmade po gorah naznanjale, da je zopet sovražnik v deželi, hiteli so si iskat zavetja, kamor so mogli. Varno zavetišče je bilo pri Materi božji na Šmarni gori.

Proti koncu 15. stoletja so nekoč prihrumeli Turki zopet v ljubljansko okolico. Ljudje so pobegnili vsekod. Mnogi so se zatekli na Šmarno goro v ondotni tabor. Turki so zvedeli o tem in hajdi za njimi na goro! Hudo jih je žejalo po krščanski krvi. Strahoma so opazovali beguni, kako se bliža turška četa gori.

„Marija, usmili se nas! Marija, pomagaj nam, reši nas turške sužnosti, otmi nas!“ klicali so ihte in drhte kristijani.

Marija se je milostno ozrla na svoje preplašene otroke in jih uslišala. Tam, kjer stoji sedaj ob poti blizu vrha zidano znamenje Matere božje, imenovano „Sveta sobota“, obstal je nagloma Turek. Zaslišal je, kakor nekdanj Savel, glas: „Kaj me preganjaš?“

Sovražnik nikakor ni mogel dalje na goro. Pobožna pripoved pravi, da je Marija poslala sv. Ahacija na Turke. Z ognjenim mečem jih je zapodil s Šmarne gore. Strahoma so se spustili v beg proti Gorenjskemu in drli potem preko Kokriške doline na Koroško.

To se je zgodilo na sv. Ahacija dan o poldvanajstih dopoldne. V spomin na to čudovito rešitev so jeli od tedaj zvoniti na Šmarni gori vsak dan pol ure pred poldnem.

Hvaležni rešenci so razširjali slavo sv. Ahacija po naši domovini. Vsako leto je bil na njegovega godu dan velik shod na Šmarni gori. Zlasti imeniten je bil shod dne 22. rožnika 1499, ko je prišel na Šmarno goro mali škof in veliki namestnik oglejskega patrijarha Sebastijan Nascimben in s privoljenjem ljubljanskega škofa Krištofa Ravbarja posvetil v ondotni cerkvi dva oltarja, enega na čast sv. Ahaciju in enega na čast sv. Barbari. Še dandanašnji je posvečen drugi stranski oltar na evangeljski

strani v šmarnogorski cerkvi sv. Ahaciju, kateremu se je pridružil s časoma tudi še sv. Florijan.

VIII. Sv. Ahacij, idrijskega mesta pomočnik.

Drugi dogodek, ki je povzdignil sv. Ahacija slavo v naši pokrajini, zaznamovan je v letopisih idrijskega mesta, ki je po številu prebivalstva za Ljubljano prvo na Kranjskem.

Kjer se širi sedaj prijazna Idrija, bila je pred petsto leti pusta goščava. Le tam pa tam je samevala kaka kočica in v njej kak oglar ali drvar. Blizu selišča sedanje cerkvice presvete Trojice je domoval ubog sodar, ki je izdelaval leseno posodje in ga prodajal v Škofjo Loko. Ne daleč od njegove kočice je prihajal iz tal studenec, kamor je noseval sodar namakati novo posodo. Nekega večera je postavil pod izvirek škauf. Ko je prišel zjutraj ponj, začutil je dvigaje ga nenavadno težo. Pogledal je v posodo in uzrl, da se nekaj leskeče na dnu, kakor srebro. Osrečeni sodar je odlil vodo, srebrno tekočino pa je nesel prodajat zlatarju v Loko. Tako se je l. 1497. našlo po naključju živo srebro v Idriji.

Domov grede je naletel sodar na deželnega vojaka Andreja Pergerja, kateremu

je povedal, kaj se mu je bilo nateklo v posodo. Privzela sta si nekaj tovarišev. Na-dejaje se, da hipoma obogate, šli so iskat živega srebra. Ko jim delo ni šlo po sreči, dali so rudnik l. 1504. v zakup neki rudarski družbi, ki ji je bil načelnik neki Solnograjec Valentin Kutler. Tudi ta družba je skoro zdvojila. Hoteli so že opustiti delo, kar se je razlegnil na sv. Ahacija dan l. 1508. iz rova radostni klic: Dobra sreča! Rudarji so našli bogato žilo živega srebra. V spomin na to so imenovali jamo, kjer so naleteli na nov izdaten vir, „rov sv. Ahacija.“ Omenjena rudarska družba pa se je zvala odslej: rudarsko podjetje pri sv. Ahaciju.

Žila, ki se je odprla tedaj, ni usahnila še, dasi je minilo že malone štiristo let. Idričanom na čast moramo hkrati priznati, da do današnjega dne ni usahnila tudi njihova hvaležnost sv. Ahaciju, ki jim je naklonil tako bogat vir življenja. Sv. Ahacija dan je praznik vsemu idrijskemu mestu. Dne 22. rožnika se obhaja v Idriji vsako leto prav tako slovesna procesija, kakor na presv. Rešnjega Telesa dan. Dovoljenje za to procesijo je dobila iz Rima baje že Kutlerjeva soproga. Delo po rudnikih miruje. Le stražniki in peščica neobhodno potrebnih delavcev opravljajo najnujnejša dela. Rudar-

jem se izplačuje mezda za Ahacijev dan takisto, kakor za druge delavnike. Iz okolice, celo iz daljnih krajev prihaja ljudstvo gledat nenavadno slavnost. Ulice in ceste so okrašene z mlaji, okna razsvetljena in polna cvetic in zelenja. Vse dihte čaka procesije. Evo je — iz župne cerkve prihaja duhovščina domača in sosednja s presv. Rešnjim Telesom, pred njo kakih štiristo belo oblečenih deklic, potresajočih pota s cvetjem, pred njimi pevci in godci. Za procesijo gredo uradniki višji in nižji v uniformah, rudarji, šolarji in brez števila ljudstva. Veličastni izprevod se ustavlja kakor o Telovem na štirih krajih: ob rovu sv. Ahacija, sv. Barbare, sv. Terezije in ob kapeli sv. Ivana Nepomučana. Na teh krajih so postavljeni lični oltarji; za to skrbi vodstvo rudniško. Ob njih se opravljajo posebne, od škofijstva dovoljene molitve proseče odvrnjenja nezgod, požarov, povodnji in drugih uim. Moli se tudi za srečno zadnjo uro.

Na Ahacijevo popoldne je veselica na „Zemlji“, kjer se zabavajo Idričani ob godbi in petju. Zvečer se zažigajo umetalni ognji in balončki.

Mestna župna cerkev idrijska je posvečena zavetnici rudarjev in pomočnici za srečno smrt sv. Barbari in sv. Ahaciju, čegar podoba se nahaja v velikem oltarju vrhu sv. Barbare.

IX. Sv. Ahacij, kranjske dežele pomočnik.

Najslavnejši list v naši domači zgodovini je oni, ki je popisana na njem zmaga Slovencev združenih z Hrvati nad Turki pri Sisku l. 1593. Prej to leto so bili dvakrat zaporedoma kristijani nesrečni v boju. Padla je močna trdnjava Bihač. Turkom je rastel pogum. Pretili so Sisku, važni trdnjavi ob izlivu Kolpe v Savo. Srčno so jo branili Hrvatje, ali njihove moči so pojeemale. V skrajni sili jim je prišla pomoč. Prispeli so krščanski junaki pod vodstvom Andreja Turjaškega, Adama Ravbarja, bana Tome Erdödiya in Ruprta Eggenberga. Štiritisoč jih je bilo, sovražnikov pa desetkrat toliko. Bilo

Tolk' je Turka na terišču,
Kol'kor mravelj na mravljišču.

Nekristijanom poveljnik je bil kruti Hasan paša, ki je bil poprej baje italijanski menih benediktinec, a je pobegnil iz samostana in se poturčil. Na sv. Ahacija dan ob 9. uri zjutraj so šle krščanske vojne čete v boj. Zanašaje se na bojno srečo je postavil Hasan paša samo 18.000 vojakov na bojišče. Ukazal jim je, naj odrinejo preko mosta. Turški konjiki so pričeli naskok. Kristijani so se jeli umikati. O pravem času

pa je planil v boj Andrej Turjaški s Slovenci. Ko so pritisnili še ostali oddelki krščanske vojske, bila je odločena bitva pri Sisku. Premagani Turki so pobegnili nazaj proti Kolpi. Ker ni mogel most sprejeti vseh, potonilo jih je brez števila. Med utopljenici je bil tudi Hasan paša. Bogat plen so dobili zmagovalci kristijani.

Gorje naši domovini, ako bi bil zmagal Turčin! Varovale so jo višje moči te nesreče. Zmago nad Turki so vrstniki enoglasno pripisavali priprošnjam sv. Ahacija in sv. Ivana Krstnika. Žalost je pretila Kranjski — tako ju proslavlja latinska pesem — in izgubljena bi bila, ko bi je ne bili čuvali z orožjem nebeščani. Krstnik in Ahacij sta priskočila na pomoč v divjem boju in prožila ščite in puščice kristijanom.

Na zmagališču blizu Siska se je dvignila cerkev sv. Ahacija. Dali so jo zgraditi v hvaležni spomin na dobljeno zmago zagrebški kanoniki, ki so bili tedaj Sisku poglavarji. Žal, da je dandanašnji zatrt to znamenito svetišče.

A tudi kranjski veljaki niso bili nehvaležni sv. Ahaciju. Poleg dotedanjega patrona sv. Jurija so si izvolili sv. Ahacija za pomočnika kranjske dežele. Deželni stanovi so mu dali zgraditi v deželni hiši posebno kapelo l. 1601.

Škof Hren, ki je bil vnet čestilec sv. Ahacija,¹ dal je obesiti podobo boja pri Sisku v stolni cerkvi. Druga slična podoba je visela nekdanj v deželni hiši v Ljubljani. Slika te bitve se hrani sedaj v ljubljanskem muzeju. Gori nad bojevniki so naslikani: Krist, sv. Ivan Krstnik, sv. Lovrenc, sv. Ahacij in trije angelji, spuščajoči strele na Turke. Spodaj v kotu stoji pomenljivi napis: „Sv. Ahacij je Andreja Turjaškega obvaroval v onem divjem boju.“

X. Sv. Ahacija god — nekdanj zapovedan praznik.

Kakor so praznovali sv. Jurija dan, prav tako so po bitvi pri Sisku posvečevali naši pradedje sv. Ahacija god. Bil je zapovedan praznik na Kranjskem.

Škof Tomo Hren našteva v svojem dnevniku l. 1615. vse zapovedane svetke in pravi: „Praznik sv. Ahacija in njegovih tovarišev pomočnikov Kranjske je ustanovljen na večni spomin in v zahvalo Bogu za zmago dobljeno na najčudovitejši način

¹ Sv. Ahacija in sv. Barbare cerkvi v Idriji je položil škof Hren temeljni kamen. On je tudi nasvetoval, naj bi bila petrinjska cerkev na Hrvatskem posvečena sv. Ahaciju v spomin slavne zmage pri Sisku; ali zagrebški vladika ji je dal za pomočnika sv. Lovrenca. Omenjeno cerkev je dal Hren napraviti iz lesa v Gorenjem Gradu in jo poslal po Savi v Petrinjo.

nad Hasanom pašo in neštevilno turško vojsko.“

Zlasti slovesno so se spominjali sv. Ahacija v stolni cerkvi ljubljanski. Dne 22. rožnika je bila vsako leto slovesna sv. maša, ki so jo vselej naročali deželni stanovi in jo je pel kak stolni kanonik, in potem zahvalna pesem. Za to službo božjo jim je rabila znamenita mašna oprava.

Kristijani so pri Sisku zaplenili med drugim Hasanov plašč, ki ga je pozneje dobila deloma v dar ljubljanska stolnica. Škof Hren je ukazal napraviti iz podarjenega kosa mašni plašč in dalmatike. Ko se je bila ta oprava s časoma zelo obnosila, dal je neki stolni dekan iz boljših kosov sešiti mašni plašč, ki je še ohranjen in se rabi samo na sv. Ahacija dan. Latinski napis njegov slove po slovensko: „Ta mašni plašč je narejen iz turškega vojaškega plašča Hasan paše, ki je leta 1593 dne 22. rožnika v grozni bitvi pri Sisku pobit umrl. Po dolgi rabi odrgnjen je bil prekrojen v to obliko leta 1655. po volji in povelju častitega kapitula. Varuh svetišča naj ga skrbno čuva spominu potomcev, vsako leto dne 22. rožnika za slovesno mašo izpostavi in, da se ne pokonča zaradi pogostne rabe, naj ga med letom le redkokdaj prinese na

dan. Sicer naj ve, da dela krivico sveti starodavnosti.“

Slovesna sv. maša z zahvalno pesmijo je nehala 1. 1809., sedaj se bere v stolnici na Ahacijevo tiha sv. maša v Hasanovem plašču.

Iz istega pašinega ogrinjala sta bila ukrojena še dva mašna plašča: eden za turjaško kapelo, eden pa za cerkev sv. Ahacija na Ločniku.

Kdaj je izgubil sv. Ahacija god sijaj zapovedanega praznika? Zatrila ga je najbrže bula papeža Urbana VIII. 1. 1642., ki je odpravil mnogo praznikov. Deset let pozneje pa je menda izza vpliva kranjskega plemstva zopet oživel.¹ Sv. Ahacija god je utegnil biti zapovedan praznik do tedaj, ko je cesar Leopold dal notranjeavstrijskim deželam, torej tudi Kranjski za pomočnika sv. Jožefa, čegar god je stopil takrat v vrsto zapovedanih svetkov.

¹ V jezuvitskem šolskem dnevniku stoji dne 21. rožnika 1651 tale beležka: Letos popoldne na sv. Alojzija dan niso zvonili v šolo, kakor po navadi, nego ob tričetrti na dve za večernice, ki so se pele med 2. in 3. uro. Zakaj? Vprašanje je in pravda pred sodnikom: ali zaradi praznika bl. Alojzija, ali zaradi nastopnega zapovedanega praznika (festum fori), ki se je jel letos (de praecepto) praznovati v ljubljanski škofiji, namreč sv. Ahacija in tovarišev mučencev, v spomin, da so bili nekdanj poraženi Turki pod karlovškim generalom presvetlim gospodom Andrejem Turjaškim, ki je baje ta dan čudovito zmagal, namreč 22. dne rožnika, ki se je praznoval takor drugi svetki s slovensko in nemško propovedjo in s peto sv. mašo.

Razpravlja je o godu sv. Ahacija ne smem zamolčati važnega koraka, ki ga je storil krog leta 1698. ljubljanski škof Žiga grof Herberstein v proslavo našega svetnika v Rimu. On je poslal tedaj sv. stolici obširno pismo z zaznamkom nekaterih svetnikov, katerim, že izdavna udomačenim v naši domovini, je želel dobiti dovoljenje, da bi se jih smeli duhovniki spominjati v svojih molitvah. Med drugimi so tudi sv. Ahacij in tovariši, o katerih pravi, da se časte v ljubljanski škofiji sub ritu semi-duplici dne 22. rožnika, rimski martirologij — pa se jih spominja dan poprej. Čudno, nekdanji zapovedan praznik polusugub (semiduplex)! Nolanec sv. Pavlin, ki se tudi praznuje dne 22. rožnika, imel je tedaj prednost pred sv. Ahacijem in tovariši. Sedaj je narobe. Omenjenega dne prvenstvuje sv. Ahacij, ker je njegov god sedaj — ne vem od kdaj — sugub (duplex).

XI. Abraham a Santa Clara o sv. Ahaciju.

Pred dvesto leti so imeli kranjski Slovenci živeči na Dunaju in v njegovi okolici hvale vredno navado, da so se vsako leto enkrat prav posebno spominjali pomočnikov svoje kranjske domovine. V ta namen so naročali slovesno službo

božjo v kaki dunajski cerkvi in najemali slavnostnega propovednika. Tedaj je slovel izvrsten govornik, kakršnega avstrijsko stolno mesto morda ni imelo ni prej ni pozneje. Tolik je bil sloves njegov, da so besede božje željni verniki tolpomoma vreli tjakaj, kjer je on propovedoval, in da sta ga papež in cesar obsipala s častmi in odlikami. To je bil slavni avguštinec o. Abraham a Santa Clara. Njega so naprosili dunajski Slovenci, da bi s svojim govorom poveličal slavnost prirejeno na čast pomočnikom kranjske dežele. Želja se jim je izpolnila.

Dne 30. velikega srpana 1705 je proslavljal Abraham a Santa Clara s krasnim nemškim govorom kranjsko deželo in njen slovenski narod. Čudečim se Dunajčanom je odkrival njena čuda vzkliknivši s psalmo-pevcem: „Pripovedovati hčem čudes a tvoja.“ Precejšnja vrsta jih je, a prvo poglavitno čudo kranjske dežele je sv. Ahacij.

Čujmo, kaj je povedal o njem o. Abraham a Santa Clara!

„Čudo nad čudes a je to, da je vsa vojvodina kranjska, kakor je dolga in široka, obdana z močnim zidom, in kar je še čudoviteje: ta zid ni iz navadnega gradiva, iz opeke ali iz rezanega kamenja, nego iz samega dragocenega ahata; a ob tem ahatu naj se razume sveti mučenec in

izpričevalec Kristov Ahacij, ki si ga je vsa dežela izbrala za posebnega pomočnika in zavetnika. On ni nič drugega, nego močen in trden zid, ki vsepovsod varuje in brani prebivalce te vojvodine. Da so sveti pomočniki trden zid, povedali so že izdavnja Antijohijci. Ko je namreč cesar Leon zahteval od njih truplo sv. Simona Stolpnika, odrekli so mu preponižno izročitev svetnikovo, češ, da je on njihov edini zavetnik in da Antijohija nima nobenega boljšega obzidja mimo tega svetnika, on jim nadomestuje obzidje in trdnjavo.

Ko je ošabni Absolon zavihtel orožje zoper svojega lastnega očeta, sklical je tudi leta svoje ljudstvo na brambo: prostovoljno se je celo ponudil, da bi se sam bojeval z njimi vred. Ljudje pa mu nikakor niso dovolili tega, nego so rekli, da naj le ostane doma, češ, da nam bo zavetnik v mestu. Ti sam nam šteješ za desetisoč, dejali so, zato je bolje, da nam ostaneš za pomočnika v mestu. Mar bi pa ne bilo bolje, ko bi bil šel David, tako srčen junak in izkušen vojak, z drugimi vred v boj? Abulensis odgovarja: Ljudstvo se je nadejalo, da lahko zmagajo, če bo David, tako svet mož in tolik prijatelj božji, zanje molil v mestu.

Ko je leta 1593. zakleti turški sovražnik pretil vojvodini kranjski in nič drugega ne

namerjal, nego popolno pogubo dežele, vstal je srčen junak, Andrej Turjaški se je zval, in šel s širitisoč možmi na sovražnika, ki je bil pod poveljstvom Hasana paše petdesettisoč močan. Toda, Turjačane dragi, ali ni to hazard zoper Hasana? Ne, zakaj ta hrabri junak je klical z ljudstvom vred sv. mučenca in izpričevalca Kristovega Ahacija vneto na pomoč in je o njegovem godu, namreč 22. dne rožnika, naskočil s tako neznatno tolenco sovražnika, pobil jih blizu sedemnajsttisoč, druge pa zagnal v beg in vse šatorišče zaplenil. Zato so vzkliknili tedaj prebivalci te vojvodine: Ahacij nam je štel za desettisoč. Zato v večni hvalni spomin še vsako leto zelo slovesno praznujejo njegov god; zato so mu postavili cerkve in oltarje in ga čislajo za vednega svetega pomočnika in zavetnika.“

XII. Cerkve in oltarji na Kranjskem, posvečeni sv. Ahaciju.

Da je bil sv. Ahacij davno pred zmago pri Sisku češčen v naši domovini, spričujejo njegova svetišča in oltarji, katerih večina sega v dobo pred imenovano bitvijo.

Razen mestne župne cerkve v Idriji so posvečene dandanašnji sv. Ahaciju še tele cerkvice:

Podružnica sv. Ahacija v Krnicah nad Idrijo v ledinski župi;

podružnica sv. Ahacija v Nemškem Rovtu, podložna Bohinjski Bistrici, posvečena l. 1492., torej dobrih sto let pred borbo pri Sisku; obe te dve podružnici sta z rudarji v zvezi; v poslednji je poleg sv. Ahacija tudi sv. Barbara v velikem oltarju;

podružnica sv. Ahacija na Kališču (ž. Gozd) nad Kamenikom;

podružnica sv. Ahacija v Trebči vasi (ž. Žužemberk) na Dolenjskem in

podružnica sv. Ahacija in tovarišev na Malem Ločniku v župi turjaški. Severovzhodno od Turjaka se razteza gorovje „Dolga stran.“ Na 795·48 m visokem vrhuncu tegu hribovja, odkoder je krasen razgled na Ljubljano in na dolensko stran, dviga se gotiška cerkev. Zgradili so jo Turjačani, kar še sedaj oznanja njihov grb in letnica 1485 v zvoniku, stoječem na samezu nekoliko od cerkve. Tu se je zlasti po bitvi pri Sisku slovesno obhajal vpričo množice ljudstva god sv. Ahacija. Topiči so pokali tedaj spominjaje okoličane na nekdanji grom topov ob Kolpi. Še sedaj se zbira tu vselej na Ahacijevno nedeljo mnogo ljudij. O Valvasorjevem času je imela ločniška cerkev trinajst oltarjev, sedaj jih je pet.

Eno svetišče se je izneverilo našemu svetniku. To je podružnica vodiška v svetokriški župi na Dolenjskem. Ta je bila leta 1526. še posvečena sv. Ahaciju in je spadala tedaj v trebanjsko župo; sedaj pa gospoduje v njej sv. Neža. Napačno je izpreminjati cerkvam pomočnike. Naši predniki so imeli važne vzroke, zakaj so svoja svetišča izročali v varstvo temu ali onemu svetniku. Ta je že stoletja in stoletja čuval in ščitil sosese, a zdajci se spomni kdo: Proč ž njim! Denimo drugega v oltar! To se ne spodobi. Tako ravnanje je krivično in nevhvaležno.

Drugo starodavno svetišče svetega Ahacija je v razvalinah. Na visokem hribu nad Jasenom v trnovski župi na Notranjskem je stala nekdanja romarska cerkev sv. Ahacija. Pred kakimi sto in desetimi leti je prihrula grozna nevihta o božičnih praznikih. Metlo je s snegom tako, da si skoro nihče ni upal izpod strehe. Zdajci trešči. Strela je šinila v cerkev sv. Ahacija in jo opustošila popolnoma. Prizanesla je samo zvoniku. Pozneje so zgradili drugo cerkev v dolini in jo posvetili sv. Joahimu. Sv. Ahca hrib pa je ostal brez svetišča.¹

¹ Na slovenskem Štajarskem so podružnice Sv. Ahacija: v Stopiščah (ž. Sv. Jurija ob južni železnici), v Okorjah (ž. Sv. Ilja pod Turjakom) in sv. Ahacija podružnica v rajhenburški župi. Žal, da nimam šematizmov ostalih slovenskih vladikov, kjer se gotovo nahajajo tudi Ahacijeva svetišča.

Po naših cerkvah se nahaja precejšnje število oltarjev, kjer stoluje pomočnik kranjske dežele sv. Ahacij s svojimi tovariši. Onega na Šmarni gori sem že omenil. Naj navedem še nekatere!

V šentjurijski župi na Gorenjskem se nahajajo podobe sv. Ahacija na treh krajih: v stranskem oltarju župne cerkve in podružnice sv. Katarine v Srednji vasi in na steni cerkvicesv. Radegunde v isti vasi. Zanimiva je zlasti poslednja podoba, ki nam predočuje sv. Ahacija v opravi srednjeveških vitezov. Poleg nje je slična podoba sv. Jurija. Obe sta morda tako stari, kakor cerkev sv. Radegunde, ki se omenja že leta 1494.

Oltar sv. Ahacija ima cerkev sv. Egidija na Srednji Beli v preddvorski župi z l. 1645. Tudi prednik tega oltarja je bil posvečen istemu svetniku.

V crnogrobski romarski cerkvi stoji v stranski ladiji na moški strani oltar sv. Ahacija, postavljen l. 1751.

Starodavna podružnica sv. Andreja na Gostem v sorški župi — nad vratmi ji je letnica 1015 — se ponaša z oltarjem, posvečenim sv. Ahaciju.

V cerkvi sv. Ivana Krstnika v Matenji vasi na Notranjskem je v stranskem oltarju zanimiva slika sv. Ahacija. Pod svetnikom

je upodobljen boj pri Sisku: na eni strani vihte meče krščanski vitezi, na drugi se bojujejo Turki, katerih eden nosi ogromen boben. Slikar je hotel predočiti ono kitico narodne pesmi o bitvi pri Sisku, ki pravi:

Paša stopa o potoci,
Grmeč boben nosi v roci,
Jez en trdo vanj teleba,
Da razlega se do neba.

Med pomočniki ljubljanskega mesta in kranjske dežele se nahaja v kupoli stolnice sv. Nikolaja naslikan sv. Ahacij. On je upodobljen tudi med ornamentalnimi sličicami na steni v ljubljanski trnovski cerkvi.

XIII. Sv. Ahacij, pomočnik zoper točo.

Naravne moči so poleg graščakov trle Slovence v minulih stoletjih. Zoper poslednje se je dvigal večkrat oborožen s cepom in koso, prve pa je izkušal odvrniti z molitvijo. Priporočal se je nebeščanom, ki naj bi s svojo priprošnjo odklanjali uime in nesreče. Klical je na pomoč zoper ogenj sv. Florijana, zoper blisk sv. Donata, zoper povodenj sv. Nikolaja, zoper točo sv. Ahacija.

Na sv. Ahacija dan je pred tristo leti hodila procesija iz stare Loke na Šmarno goro prosit omenjenega ugodnika božjega,

da bi loškemu polju prizanašala toča. Taka zaobljubljena procesija se je vršila še l. 1636.

Da bi odvrnili točo, zvonili so nekdam sploh in zvone še dandanašnji po deželi o hudi uri; odtod podobe pomočnika zoper točo sv. Ahacija na klobukih zvonov. Sv. Ahacija imajo na malem zvonu v Bohinjski Bistrici, na drugem zvonu smleške podružnice sv. Jakoba v Hrašah, kjer je upodobljen z mečem, na tretjem zvonu predoseljske podružnice na Britofu in dr. Na britofskem zvonu je sv. Ahacij v vojaški opravi in poleg njega snop.

Sv. Ahacija prištevajo štirinajstim pomočnikom v sili.

XIV. Sv. Ahacij, pomočnik posameznikom.

Opisaval sem sv. Ahacija pomočnika kranjski deželi, zavetnika idrijskemu mestu in nekaterim soseskam, ki so mu posvetila svoja svetišča, in zaščitnika žitnemu polju, a opozoriti moram svoje častite rojake še na neko drugo stvar, ki jasno kaže, kako so prednamci čestili sv. Ahacija in mu bili hvaležno udani. Oni se niso sramovali dajati svojim otrokom njegovega imena na sv. krstu.

Nekdaj je bilo v naši domovini mnogo Ahcev (kranjski Slovenci so si prikrojili

Ahacija v: Ahcà, imenovalnik: Ahèc, pridevnik: Ahčêv). Ahaciji so se nahajali v najodličnejših rodbinah. Konec 15. stoletja je vladal Kranjsko vicedom Ahacij Jetrbenški, v Št. Juriju na Gorenjskem je župnikoval tedaj Ahacij Isenhausen. Znan je Ahacij pl. Thurn konec 16. stoletja, ljubljanski sodnik Ahacij Amšel l. 1607. in 1608., slovenski pisatelj Ahacij Stržinar v prvi polovici 18. stoletja in dr.

To ime se je stalno prijelo nekaterih slovenskih rodbin. Od tod izvirajo: Ahačiči, Ahčini (krasna staroslovenska končnica!) Ahčani¹, AhacIji (na Koroškem); od tod hišni priimek „pri Ahcù“, kakor se še sedaj pravi neki hiši v Vodmatu.

A vzemi sedaj v roke n. pr. imenik družbe sv. Mohorja, ako te zanimajo krstna imena vrstnikov Slovencev, težko, da bi našel med njimi kakega Ahacija. Pisec teh vrstic krščuje že šestindvajset let po Kranjskem, a ni bil še nobenemu Ahaciju krstnik.

XV. Molitve na čast sv. Ahaciju in njegovim tovarišem.

Sv. Ahacij in njegovi sotrpini so imeli nekdaž o svojem godu posebne mašne

¹ V dobovskih župnih maticah sem bral tele oblike: Achazhen l. 1655., Achizhan l. 1704., Achazhun l. 1712., Ahazan l. 1724.

molitve in po listu sekvencijo — radostno pesem, kakršna je v navadi o velikih praznikih. To nam spričuje štiristo let stara pisana mašna knjiga, ki se hrani pri mestni župni cerkvi v Kranju. Omenjeno sekvencijo je krasno in mojstrsko — kakor zna le on — poslovenil naš veliki pesnik Simon Gregorčič in je natisnjena tej knjižici na čelu.

Take sekvencije nima onodobni oglejski misal. Nahaja se pa podobna sekvencija v neki drugi stari mašni knjigi, ki navaja celo posebno sv. mašo za navečerje (viglijo) sv. Ahacija, za god njegov pa lastno predglasje. Iz te častite knjige sem povzel nastopni molitvi na čast sv. Ahaciju in njegovim tovarišem.

Molimo!

Podpiraj cerkev tvojo, Bože, svetih mučencev slavná priprošnja, in daj, da, katerih čudovite zmage se današnji dan spominjamo, njihovo posredovanje pri tvoji milosti občutimo.

Bože, ki si dal desettisoč mučencem posnemajočim tvojega svetega trpljenja zgled dvigniti se na križ, dodeli milostivo, da časteči njihovo muko okusimo tvojega trpljenja zdravila.

Spisek, ki naj nekoliko poživi zamrli spomin na slavnega pomočnika kranjske dežele sv. Ahacija in njegove tovariše, sklepam z domoljubno molitvijo, ki jo je napisal o. Marko Pohlin v svojih „Molituvneh Bukuvzah“ leta 1777.:

K' S. Ahzu Mart.

Puſti nam Gospud! proſemo pomuzh tvoje mozhy ſkus proſhno S. Ahza, inu njegoveh tovarſhov potolaſhen k' nuzu pridti, de naſha kraynska duſhêla pred hudeme ſovraſhnêkami, inu pred vsemi lhlegami, katiri nji naprejſtoje, obvaruvana, uselej v' tvoji viri ſveſta, inu v' nje andohti ſtano-vitna oſtane. Skus J. K. G. n. Amen.

Pripomočki temu ſpisu: Ljubljanski „Proprium Sanctorum“; „Acta Sanctorum“ 25. V.; Zgodovinski Zbornik; Fr. Ekert, Cirkev vitêzna I.; Zgod. Danica 1875; Dom in ſvet 1891, 1893 in 1894; Carniolia 1844; Izveſtja muz. dr.; Programm d. Obergym. zu Laibach 1857; Lavtiſar, Zgod. ſupnij v dek. Radolica in Cerkve in zvonovi v dek. Kranj; Laib. Diöz.-Blatt 1880 in dr.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJILNICA

00000481839

